

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПОЛІТИКИ І БІЗНЕСУ В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Реформування економіки на ринкових засадах та формування громадянського суспільства в Україні обумовили появу взаємовідносин держави, бізнесу та суспільства. Однак держава досі не сформувала чітких орієнтирів, визнаних у суспільстві, якими повинен керуватися бізнес, здійснюючи свою діяльність і вступаючи в соціально-економічні відносини з народом і владою. В результаті, бізнес, суспільство і влада поки що не здатні спільними зусиллями кардинально поліпшити соціально-економічне становище в нашій країні.

У зв'язку з цим, актуальним на сьогодні є не лише наукове обґрунтування шляхів вирішення проблем взаємодії влади, бізнесу і суспільства, а й означення базових понять підприємницької діяльності в контексті демократичних суспільних відносин. Сказане засвідчує актуальність проблеми і дозволяє сформулювати таку *мету* нашого дослідження: розкрити взаємозв'язок політики і бізнесу в умовах радикальних суспільних трансформацій.

З спочатку, що в науковій літературі не існує однозначного тлумачення сутності бізнесу, його мети, організаційних і правових форм, сфер функціонування. Найпростіше визначення бізнесу можна дати, виходячи з етимології поняття «бізнес» (від англ. business – діло, справа). Як науковий термін поняття «бізнес» було введено Р. Кантільйоном на початку XVIII ст. За короткий історичний проміжок часу в нашій країні змінилася офіційно-наукова позиція щодо трактування сутності термінів «підприємницька діяльність», «бізнес». У радянський період термін «бізнес» у повсякденному обігу та в науковій літературі мав негативне означення, очевидне засуджуване навантаження. Так, у «Радянському енциклопедичному словнику» «бізнес» визначено як «підприємницька діяльність, справа, заняття, що є джерелом наживи» На етапі посткомуністичних перетворень у переважній більшості країн, у тому числі і в Україні, встановилося розуміння «бізнесу» як справи, заняття, яке приносить дохід підприємницькій або комерційній діяльності [5, с. 140].

Політика в суспільстві завжди виражає і представляє певні суспільні інтереси, які є об'єктивно зумовлені і спрямовані на досягнення мети. Політичний інтерес виявляється у формі загального. Ним є здебільшого потреба збереження єдності суспільства, становлення людини як вільної, неповторної істоти.

Єдиного визначення політики також немає. Це поняття визначається як державне, регіональне і муніципальне управління; як партійна діяльність у процесі розподілу політичної влади; як діяльність груп тиску, спрямована на відстоювання інтересів соціальних груп, в першу чергу економічних. Політика не повністю охоплює діяльність державних органів, а є лише прерогативою тих інститутів (глави держави, парламенту, уряду), які безпосередньо сформовані народом і приймають політичні рішення. Крім політичної, державні органи виконують ще адміністративну функцію, спрямовану на підготовку і виконання політичних рішень; судову – розв'язання соціальних конфліктів, захист прав і свобод громадян; військово-силову – забезпечення правопорядку і національної безпеки. Сучасна правова держава передбачає чітке законодавче розмежування функцій політичних, адміністративних, судових та військово-силових органів.

Якщо у перших класових суспільствах політика слугувала інструментом реалізації інтересів панівних груп, то в сучасному цивілізованому суспільстві вона є інструментом узгодження інтересів, підпорядкування їх національному інтересові, а також інтересам міжнародних спільнот і організацій.

Усвідомлення політичних інтересів соціальними групами робить їх суб'єктами, а нерозуміння цих інтересів – об'єктами політики. Суб'єкти політики – це особи і соціуми, а також створені ними установи й організації, які беруть активну, свідому участь у політичному процесі. Об'єктами політики є всі явища політичного та суспільного життя – елементи політичної, економічної, правової і культурно-духовної підсистем суспільства, а також соціуми й окремі особи, на які спрямована діяльність суб'єктів політики.

Соціальні групи та особи, які не усвідомлюють своїх соціальних інтересів, не здатні виразити їх безпосередньо або через організовані форми тиску, стають об'єктами політичного маніпулювання, жертвами обману і самообману, тому що не розуміють, чий інтереси виражає та чи інша ідеологічна течія. Наприклад, ідея підтримки національного виробника є популярною серед населення України, але вигідна тільки тим монопольним структурам, які з допомогою державного протекціонізму (пільгових податків і високих

імпортних тарифів) захищені від конкуренції, і не вигідна споживачам, які позбавлені можливості вибрати високоякісний та дешевий товар. Вітчизняний бізнес, як зазначає О. Рудакевич, сьогодні ще в достатній мірі не усвідомлює свою соціальну відповідальність, намагається здобути максимальний прибуток, незважаючи на загрози екологічній безпеці населених пунктів та регіонів, вступає у корупційні зв'язки з політиками та державними чиновниками, паразитує на державному бюджеті та інших ресурсах нації [6].

Найважливіша складова сучасної економічної системи – система управління розвитком відносин бізнесу, суспільства і держави не забезпечує ефективної реалізації інтересів населення. Механізм взаємодії держави, бізнесу й суспільства базується на оптимальному використанні таких системних принципів: досягненні інтересів влади, бізнесу й суспільства під час суспільної дискусії з ідентифікації основних напрямів економічної й соціальної стратегії держави; інституціоналізації взаємовідносин підприємницьких структур, суспільства й органів влади через зміцнення ролі інститутів громадських рад, лобіюючих структур, саморегулюючих організацій підприємців, реалізацію соціальних і добродійних програм; участі бюджетоутворюючих великих фірм у соціально-економічному житті місцевої громади через інститут державно-приватного партнерства та інші моделі партнерства; транспарентності відносин держави й бізнесу; – демократизації процесів ухвалення стратегічних рішень; – диверсифікації соціальної відповідальності бізнесу і влади [1, с. 20].

Основними економічними моделями взаємодії влади, бізнесу й суспільства можуть бути – соціальне партнерство, корпоративна соціальна відповідальність, благодійність, соціальне підприємництво, лобізм, соціальні мережі. При цьому типами економічних моделей взаємодії інститутів держави, бізнесу й суспільства можуть бути: типи соціального партнерства – державно – приватне партнерство, локально-територіальне партнерство, суспільно-державне партнерство; типи благодійності – традиційна, системна, ендаумент; типи корпоративної соціальної відповідальності – базова, внутрішня, зовнішня; типи соціального підприємництва – види діяльності всередині основної сфери діяльності, спеціалізовані підприємства при громадських організаціях, малі інноваційні вузькоспеціалізовані підприємства; типи лобізму – законодавчий, виконавчий, судовий; типи соціальних мереж – професійні, загальноформатні, за зацікавленістю.

На думку дослідників, взаємодію політики і бізнесу необхідно розглядати з позиції форм партнерства. При цьому доцільно виділити три найбільш важливі форми партнерства: економічне партнерство; правове партнерство; організаційне партнерство.

Економічне партнерство передбачає здійснення спільної підприємницької діяльності державними органами та підприємницькими структурами, спрямованої на отримання неподаткового бюджетного доходу шляхом використання ресурсів підприємницького сектора.

Правове партнерство полягає у спільній організації процесу регулювання підприємницької діяльності з боку держави. Для цього підприємницькі структури можуть брати участь в робочих групах з розробки законодавства, створювати саморегульовані організації із залученням фахівців з органів державної влади, а також використовувати інші форми і методи державного впливу на розвиток бізнесу.

Організаційне партнерство являє собою різні форми участі представників однієї із сторін у структурних підрозділах іншого боку взаємодії. Наприклад, це може бути, з одного боку, участь представників держави в органах корпоративного управління підприємницької структури, а з іншого – участь представників бізнесу в органах, що впливають на прийняття державних рішень.

Відповідно до зазначених форм учені пропонують наступну класифікацію видів партнерства політики і бізнесу. По-перше, економічна взаємодія включає: державні унітарні підприємства; державні корпорації; корпорації за державною участю; державно-приватне партнерство; ринкові взаємовідносини (закупівлі, тендери, інвестиційні контракти).

По-друге, правова взаємодія включає: державне регулювання підприємницької діяльності; державне регулювання конкуренції; державне регулювання взаємодії державних і підприємницьких структур.

По-третє, організаційна взаємодія передбачає: взаємну участь представників сторін у діяльності інших сторін; державне замовлення [4].

Якщо держава готова фінансувати вирішення певних завдань, то вона може обрати відповідну форму та вид взаємодії в залежності від необхідного ступеня своєї участі у вирішенні цих завдань. При розміщенні державних замовлень, як правило, використовується

організаційна форма взаємодії та обирається ринковий вид. У рамках ринкової взаємодії існують більш-менш ефективно діючі принципи, форми і засоби організаційного взаємодії бізнесу з органами державної влади та управління. Фахівці вважають, що доцільно зробити акцент на характеристиці головних видах (способах), які виглядають так: контрактна система; взаємодія в інвестиційній сфері; оренда, концесія, траст державного майна. Така ідея зафіксована в Законі України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» (2003 р.).

має вийняtkово важливе значення для нормального, стійкого економічного зростання. Особливо важливе воно для сучасної України. Причинами складної ситуації в інвестиційній сфері є, насамперед, завищена щодо інфляції ціна кредитних ресурсів; дефіцит накопичень; скорочення обсягів власних коштів підприємств; зменшення обсягів реалізованих державних інвестицій; фінансування державних цільових програм за залишковим принципом; невинувато низька питома вага корпоративних цінних паперів в порівнянні з державними цінними паперами [2; с. 19].

Форми взаємодії бізнесу і політики в інвестиційній сфері можуть бути найрізноманітнішими. Проте всі вони повинні мати в якості основи сприятливий інвестиційний клімат, який передбачає надання державних гарантій приватним інвесторам; надання цільових амортизаційних, податкових і кредитних. Щодо взаємодії в інвестиційній сфері, то слід зазначити, що у наявності сприятливого інвестиційного клімату однаково зацікавлені як владні, так і підприємницькі структури. Взаємодія в цій сфері пільг; формування організаційно-правових умов, що стимулюють інвестиційну активність, наявність дієвого механізму прямого державного та змішаного державно-приватного фінансування інвестицій. Все це означає, що підтримка державою інвестиційного клімату в тому чи іншому якісному стані є методом інвестиційної взаємодії влади і бізнесу.

В даний час реалізується підхід, який передбачає державну участь у фінансуванні до 50% інвестицій за проектами, які пройшли конкурсний відбір. Перспективними є також ще такі напрями державної підтримки приватних інвестицій – на основі сертифікації проектів і державних гарантій інвесторам [1, с. 33].

Щодо оренди, концесії й трасту державного майна, то у цій сфері відкриваються широкі можливості для взаємодії між органами державної влади з підприємницькими структурами у зв'язку з використанням останніх для цілей державних економічних ресурсів на основі володіння і користування ними. Даний вид взаємодії також передбачає відповідний механізм реалізації, обумовлений якісною визначеністю об'єкта, який перебуває в державній або комунальній власності.

Встановлення стратегічного альянсу між державою і бізнесом відкриває нові можливості для демократичного розвитку суспільства.

Нинішній час ставить важливу для майбутнього країни проблему пошуків гармонійного поєднання інтересів бізнесу, громадянського суспільства, яке лише зароджується, і влади. Більше того, ні влада, ні бізнес як найбільш сильні компоненти тріади не зможуть трансформуватися в інтересах створення в країні цивілізованої ринкової і демократичної системи без участі в цьому процесі громадянського суспільства.

Перешкодою для розвитку бізнесу на сьогоднішній день є низька якість підприємницького середовища, що формується державою, особливо в сфері законодавства. Бізнесу вкрай важливі визначені державою основні напрями розвитку промислової політики та економічні, соціальні і технологічні параметри її реалізації. Його цікавлять перспективи реалізації механізмів приватно-державного партнерства та розвитку ринку знань в інноваційній сфері, взаємодії з державою в реалізації спільних проектів у наукомістких галузях, а також спільного управління конкурентоспроможністю наукомісткої продукції. Причина існування цих проблем полягає у відсутності дієвих інструментів цілеспрямованого впливу на об'єкти управління, здатних змінити ситуацію в потрібному напрямі.

Закон встановлює правила функціонування ринкової економіки, визначає ступінь свободи і незалежності бізнес-спільноти як найбільш активної частини громадянського суспільства, форми і методи державної участі у вирішенні можливих конфліктів. Без активної участі держави в економічній сфері не може існувати жодне сучасне суспільство. Регламентуючи й обмежуючи інтереси підприємницького співтовариства, держава тим самим виконує одну із своїх основних функцій та обов'язків – узгодження інтересів усіх спільнот в ім'я досягнення спільних цілей. Але і надмірне втручання держави в справи бізнесу-співтовариства також негативно позначається на інтересах суспільства. Реакцією бізнесу на неправомірне втручання держави в сферу економічної

діяльності, як правило, стає зниження ділової активності, відхід у тінь, вивіз капіталу за кордон, що веде до падіння темпів економічного розвитку.

Вирішення проблеми взаємодії суспільства, бізнесу та держави потребує визначення чітких правил їх партнерства, враховуючи інтереси зацікавлених сторін. Цивілізований розвиток суспільства передбачає необхідність визначення довгострокової і відповідальної державної політики у взаєминах влади, бізнесу і суспільства. Основи такої співпраці закладено у Законі України «Про державно-приватне партнерство» (2010 р.).

Головною перешкодою у здійсненні програм із соціальної відповідальності для бізнес-структур є брак коштів, податковий тиск та недосконалість нормативно-правової бази щодо сприяння реалізації соціальної відповідальності, недостатність інформації і досвіду в процесі впровадження заходів із соціальної відповідальності, відсутність державних та недержавних органів.

Отже, вибір та реалізація економічних моделей взаємодії політики, бізнесу та суспільства залежить від рівня соціальної спрямованості бізнес-структур, активності держави у вирішенні завдань поліпшення рівня та якості життя громадян та участі некомерційних громадських організацій у реалізації різноманітних соціальних проектів.

Література

1. Брехаря С. Г. Політична суб'єктність малого і середнього бізнесу в Україні [Електронний ресурс] / С. Г. Брехаря // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. – 2015. – Вип. 2. – С. 146–161. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2015_2_12
2. Бержанір А. Л. Становлення взаємодії влади, бізнесу і суспільства в ринкових умовах [Електронний ресурс] / А. Л. Бержанір // Сталій розвиток економіки. – 2013. – № 3. – С. 18–21. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2013_3_5
3. Гурик, М. І. Демократія участі як ефективна модель функціонування державної влади в Україні. Збірник матеріалів науково-практичного семінару «удосконалення функціональної діяльності державної служби як складової інституційного забезпечення структурних трансформацій в суспільстві» / М. І. Гурик // .– Тернопіль, 18-19 листопада 2010р. – С.122-124.
4. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 9. – Ст.79.
5. Закон України «Про державно-приватне партнерство» // Відомості Верховної ради України. – 2010. – № 40. – Ст.524.
6. Пасхавер О. Й. Великий український капітал: взаємовідносини з владою і суспільством / О. Й. Пасхавер, Л. Т. Верховодова, К. М. Агеева // Центр економічного розвитку. – К. : Дух і літера, 2007. – С.130
7. Рудакевич О. Вплив соціально-економічних чинників на націєгенезу / О. Рудакевич // Економічний часопис – XXI. – 2012. – № 3–4. – С. 28–30.
8. Шумка М., Гончарук Т. Основні ідеї прагматизму: істинність чи корисність / Михайлина Шумка, Тетяна Гончарук // Матеріали III Міжнародних філософсько-економічних читань 25-26 травня 2010 року, Львів.